

KULTURRÅDETS SKRIFTSERIE

2007:5

ÖVERSYN AV MEDEL
FÖR FUNKTIONS-
HINDRADES
TILLGÅNG TILL
KULTUR

KULTURRÅDET

Statens kulturråd, Box 27215, 102 53 Stockholm
Besök: Borgvägen 1–5
Tel: 08 519 264 00 Fax: 08 519 264 99
Webbplats: www.kulturradet.se

Tryck: Elanders Berlings, Malmö 2007
© Statens kulturråd 2007
ISSN 1654-210x
ISBN 978-91-85259-41-0

INNEHÅLL

Generaldirektörens förord *sid 5*

2. Bakgrund *sid 6*

3. Erfarenheter från arbetet hittills *sid 7*

4. Kartläggning av de särskilda medlen *sid 9*

5. Slutsatser och förslag *sid 15*

GENERALDIREKTÖRENS FÖRORD

Målet för handikappolitiken är ett samhälle utformat så att alla medborgare har samma möjligheter att delta i samhällslivet, på sina villkor. Detta gäller självfallet också kulturlivet. Kulturrådet har som sektorsansvarig myndighet ett särskilt uppdrag när det gäller tillgång till kultur för personer med funktionshinder och har därmed regeringens uppdrag att driva på utvecklingen så att målet nås. Uppdraget sammanfaller väl med vårt övergripande mål att den nationella kulturpolitiken ska bidra till att ge människor möjlighet att ta del av ett varierat kulturutbud av hög kvalitet. För oss innebär det att bidra till att identifiera och undanröja hindren, så att även funktionshindrade kan ta del av kulturutbudet.

Sektorsansvaret har i hög grad påverkat vårt förhållningssätt och vår arbetsmetod. Vi har ökat vår externa kommunikation och dialog med kulturlivet kring tillgänglighetsfrågor, samt sett över våra rutiner. Medarbetare med särskild kunskap har arbetat med projektmed-

len och informationsinsatser, samtidigt som vi också har arbetat för att uppmärksamma frågan i myndighetens dagliga rutiner så att tillgänglighetsperspektivet finns levande i bidragsgivningens alla steg – ansökan, beslut och uppföljning. Vi ser det som allas ansvar att perspektivet blir en del av kärnverksamheten. Även kunskapsuppbyggnad och kommunikation ska ha ett tillgänglighetsperspektiv. Kulturrådet har nått en bra bit på väg i det arbetet, något som inte minst denna rapport visar. Inspirerande och utvecklande arbete pågår och leder till förändring och ökad tillgänglighet. Mycket arbete återstår dock om vi ska uppfylla de handikappolitiska och kulturpolitiska målen, men vår rapport visar att vi rör oss mot ett samhälle som är till för alla.

Kristina Rennerstedt
Generaldirektör

2 BAKGRUND

2.1 Uppdraget från regeringen

Kulturrådet har fått i uppdrag enligt regleringsbrev för budgetåret 2007 att utifrån sitt sektorsansvar genomföra en översyn av de särskilda medel som myndigheten har till sitt förfogande för att främja funktionshindrades deltagande i kulturlivet. Översynen ska belysa vilka aktörer och verksamheter som erhållit stöd, samt både fördelar och brister med det hittillsvarande arbetet. Kulturrådet får även föreslå eventuella förändringar för stödet med att främja funktionshindrade personers tillgång till kultur. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Kulturdepartementet) senast den 15 maj 2007.

2.2 Den nationella handikappolitiken

Sverige har drivit en aktiv handikappolitik under många år. Under 1999 lade regeringen fram propositionen Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken (Prop. 1999/2000:79), där det fastslogs att insatserna skulle koncentreras till

- att se till att handikapperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer,
- att skapa ett tillgängligt samhälle, samt
- att förbättra bemötandet.

Med utgångspunkt i denna proposition antog regeringen år 2000 en handlingsplan som skulle sträcka sig fram till 2010. Handlingsplanen omfattar alla samhällsområden. Det handikappolitiska arbetet ska särskilt inriktas på

- att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder,
- att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionshinder samt
- att ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

Målet är att Sverige ska vara tillgängligt för alla. I detta arbete ska de statliga myndigheterna vara ett föredöme och visa vägen. För att effektivisera och strukturera arbetet med att uppnå de handikappolitiska målen inrättade regeringen en ny myndighet för den handikappolitiska samordningen, Handisam, den 1 januari 2006. Genom en ny och strukturerad organisation skulle en kraftsamling göras för att genomföra den nationella handlingsplanen på ett strategiskt och effektivt sätt.

2.3 Kostnaderna för en tillgänglig verksamhet

Kostnaderna för en tillgänglig verksamhet ska täckas på

samma sätt och i samma ordning som övriga kostnader för verksamheten. Det ska ske enligt ansvars- och finansieringsprincipen. Den innebär att varje sektor i samhället ska utforma och bedriva sin verksamhet så att den blir tillgänglig för alla medborgare, inklusive personer med funktionshinder. Kostnaderna och de nödvändiga anpassningsåtgärderna ska finansieras inom den ordinarie verksamheten.

2.4 Kulturrådets sektorsansvar

Ett sätt att uppnå det handikappolitiska målet har varit att utse så kallade sektorsmyndigheter. Idag har 14 myndigheter ett sektorsansvar och Kulturrådet är en av dem, som på central nivå har ansvar för var sitt samhällsområde. Sektorsmyndigheternas uppgift är att de ska samordna, stödja och driva på andra aktörer inom sitt område för att uppnå de nationella målen för handikappolitiken.

2.5 Kulturrådets handlingsprogram

Kulturrådets handlingsprogram, *Funktionshindrades tillgång till kultur. Kartläggning och handlingsprogram* (1998:3), omfattar fem delområden:

1. Ge kulturfrågorna tydligare uppmärksamhet inom vård och omsorg.
2. Se till att kulturinstitutionernas lokaler, verksamhet och information om verksamheten är tillgängliga för funktionshindrade.
3. Ge människor med funktionsnedsättning möjlighet att använda sin kreativitet och sina konstnärliga och intellektuella färdigheter inom folkbildning och eget skapande.
4. Se till att litteratur finns på läsbara medier, t.ex. storstil, lättläst, tal, punkt eller elektronisk form. Statligt stödd TV, radio och film bör också vara tillgänglig för funktionshindrade.
5. Genomföra ett program för ökad tillgänglighet:
 - förbättra kunskaperna inom kulturinstitutionerna om funktionshindrades behov
 - stärk samarbete och samverkan mellan kultursektorn och handikappsektorn
 - utveckla nya verksamhetsformer
 - utveckla ny teknik och anpassa existerande teknik.

3 ERFARENHETER FRÅN ARBETET HITTILLS

3.1 Kulturrådets arbete

Att ha ett handikapperspektiv inom kultursektorn innebär att människors olika förutsättningar och behov beaktas i planering, utformning, beslutsfattande och genomförande i verksamheter inom kulturområdet.

Kulturrådet har utifrån detta perspektiv arbetat strategiskt utifrån de mål som ställdes upp i handlingsprogrammet. Arbetet har framförallt riktat sig mot musei- och biblioteksområdet, men även scenkonstområdet har varit föremål för insatser. Särskilda handläggare har arbetat med de projektmedel som har funnits till förfogande på Kulturrådet. Dessa handläggare har fört en tät dialog med handläggarna för konstområdena. Gemensamt har stora insatser gjorts för att informera och påverka kulturlivet sedan arbetet intensifierades 1999. En stor del av kulturlivets institutioner och organisationer har besökts och ett stort antal konferenser, seminarier och samtal har genomförts. Insatser har gjorts för att höja kompetensen hos kulturaktörerna och stärka funktionshindrades möjligheter att ta del av kultur. Nationella och regionala konferenser har genomförts i samtliga län.

Kulturrådet initierade en bemötandebildning tillsammans med Pocket Teater och Utbildning AB som under perioden 2002–2005 erbjöds samtliga länsbibliotek och läns museer. För många institutioner har utbildningen fungerat som en upptakt inför institutionens eget strategiska tillgänglighetsarbete.

Kulturrådet har därtill tagit initiativ till utbildningsinsatser för omsorgspersonal i kommunerna. Samtliga kommuner informerades om Kulturrådets handikappprogram, elva av kommunerna sökte och beviljades projektmedel för olika former av kulturutbildningar.

Genom ett beslut 2005 tilldelades samtliga bidragsberättigade regionala museer medel att användas som stöd i upprättandet av handlingsplaner för tillgänglighet för personer med funktionshinder. Handlingsplanerna skulle upprättas i relation till de strategiska museiplanerna och utifrån målet att öka tillgängligheten till museer och kulturmiljöer utan att dessa påverkas negativt. Planerna skulle bl.a. omfatta åtgärder för att öka tillgängligheten till information för personer med funktionshinder, men även omfatta åtgärder som kunde öka den fysiska tillgängligheten. Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet erbjöd inom ramen för sitt sektorsansvar de regionala museerna stöd i detta arbete genom att anordna utbildningar. Kulturrådet ställde under 2005 en resursperson till förfogande för att bistå museerna i det konkreta arbetet med att upprätta handlingsplaner för ökad tillgänglighet.

Även inom biblioteks- och litteraturområdet har ett målmedvetet arbete med handlingsplaner ingått i Kulturrådets strategi. Därtill har också medel från andra anslagsposter i Kulturrådets ordinarie bidragsgivning använts i syfte att nå målet om tillgänglighet.

Att komma in i de lokaler där det bedrivs kulturverksamhet är ett grundläggande krav för att kunna ta del av kulturverksamheten. Kulturrådet har beviljat bidrag till arkitektinventeringar, med villkoret att handlingsplan med tidplan skulle presenteras och att de föreslagna åtgärderna skulle tas med i ordinarie budgetarbete. Ett annat krav var att handikapporganisationer bjöds in för att ange fem åtgärder i prioriteringsordning som kunde göra besöken på kulturinstitutionen bättre. Dessa förslag skulle också tas med i handlingsplanen. Mellan åren 2002–2005 har samtliga länsbibliotek beviljats bidrag för genomförande av arkitektinventeringar av länens bibliotek.

3.2 Utvecklingen på kulturområdet

Under flera år har Kulturrådet bevakat hur tillgängligheten på kulturområdet utvecklas. I omvärldsanalysen Hinder och möjligheter för ökad tillgänglighet inom kulturområdet (KUR 2005/507) som Kulturrådet lämnade till regeringen 2005 gjordes en genomgång av vad som hänt sedan 1998, då Kulturrådets förra omvärldsanalys i frågan lämnades.

Syftet med den omvärldsanalys, som lämnades till regeringen 2005, var att belysa de hinder och möjligheter som fanns för att uppnå de handikappolitiska målen med utgångspunkt från kulturinstitutionernas arbete med att tillgängliggöra sin verksamhet för personer med funktionshinder. Kulturrådet tog in uppgifter från kulturinstitutioner i en enkät och för att kunna följa det förändrings- och uppföljningsarbete som skett över tid ställdes delvis samma frågor som i 1998 års rapport. Det var framförallt regionalt verksamma institutioner och deras huvudmän, men även några centrala institutioner, som ingick i undersökningen. Synpunkter från företrädare för handikapporganisationerna och Kulturrådets handikappråd inhämtades via enkät och möten.

I rapporten 2005 konstaterades att medvetenheten hos bibliotek, museer och inom scenkonsten hade ökat avsevärt sedan 1998. Flera länsbibliotek hade integrerat tillgänglighetsarbetet i den löpande verksamheten genom att låta måldokument och handlingsplaner ingå i den ordinarie verksamhetsplanen. Även museerna hade kommit långt i arbetet med måldokument och handlingsplaner. Teaterinstitutionerna hade påbörjat ett sådant

arbete, men inte hunnit lika långt. Det konstaterades att skillnaderna mellan de olika kulturområdena var stor.

Kulturrådet skrev i 2005 års rapport att styrdokument (måldokument eller handlingsprogram) som tar upp tillgänglighetsaspekter är av stor betydelse. Av 1998 års kartläggning framgick att så gott som ingen av tillfrågade teater-, dans- och musikinstitutionerna hade något eget styrdokument. Samma förhållande gällde 2005. De flesta museer hade 1998 inget särskilt handlingsprogram för tillgänglighet. En förbättring skedde till 2005, då hälften svarade att de hade måldokument eller handlingsprogram. Sammanfattningsvis kan man säga att 2005 hade flertalet huvudmän någon form av måldokument för tillgängligheten, medan konkreta handlingsprogram saknades vid många kulturinstitutioner, framförallt scenkonstinstitutionerna.

Kulturrådet bedömde i återrapporteringen till Handisam i januari 2007 att samtliga bibliotek under 2006 hade uppfyllt målet med upprättandet av handlingsplaner. Av de regionala museerna hade 24 av 34 stycken inkommit med handlingsplaner till Kulturrådet 2005.

I kartläggningen 1998 och rapporten 2005 ställdes frågan om det gjordes några särskilda insatser för att förbättra tillgängligheten. På museerna var det framförallt lokalerna som förbättrats och anpassats. På biblioteksområdet förekom många typer av aktiviteter. Lokalernas

ålder och svårigheter att påverka fastighetsägarna upplevdes som hinder för de flesta kulturinstitutionerna. De teatrar som turnerar stöter på problem i det dagliga arbetet, då lokalerna de kommer till inte är anpassade för personer med funktionshinder. I rapporten konstaterades att samarbetet mellan institutionerna och handikapporganisationerna hade ökat något, men att det fortfarande främst skedde vid speciella tillfällen, t.ex. i samband med ombyggnationer eller installation av hjälpmedel.

Ett konkret hinder som togs upp av många respondenter var bristen på kommunikation till och från kulturinstitutionerna för personer med funktionshinder. Inskränkningar som gjorts i färdtjänsten försvårar kontakten med kulturinstitutionerna för personer med funktionshinder.

Flera av respondenterna i 2005 års rapport uppgav att det ofta saknas en samordnare för tillgänglighetsfrågor på regionnivå. Ansvaret läggs då på kulturinstitutionerna och ofta på den tekniske chefen. Det kan innebära att man ofta endast talar om den fysiska tillgängligheten, och glömmer bort att tillgänglighetsarbete också berör verksamhet och information. I rapporten konstaterades dock att det på museerna numera har skett en spridning av ansvar till t.ex. olika chefer, pedagoger, grupper etc., vilket har lett till att inriktningen inte är lika tydligt inriktad på fysisk tillgänglighet som tidigare.

4 KARTLÄGGNING AV DE SÄRSKILDA MEDLEN

4.1 Metod

I uppdraget från regeringen ingår att belysa vilka aktörer och verksamheter som erhållit stöd ur de särskilda medel Kulturrådet har till sitt förfogande för att främja funktionshindrades tillgång till kultur.

Kulturrådet har därför valt att göra en översiktlig redovisning av de projektmedel som fördelats under perioden 2000–2006 och en särskild, mer fördjupad studie av bidragsfördelningen åren 2003–2006. Studien består av 384 ansökningar. Både avslag och beviljade bidrag ingår i redovisningen. Därtill har Kulturrådet valt att göra en uppföljande telefonenkät med vissa aktörer i syfte att undersöka effekterna av Kulturrådets beslut om bidrag och för att kunna belysa fördelar och brister med det hittillsvarande arbetet.

4.2 Fördelning mellan år 2000 och 2006

Kulturrådet har sedan länge i sitt regleringsbrev haft som ett delmål att verka för att personer med funktionshinder får tillgång till kultur. Från och med år 1999 har särskilda medel för funktionshindrades tillgång till kultur anvisats under en egen anslagspost med hänvisning till Kulturrådets rapport Funktionshindrades tillgång till kultur (1998:3). Till att börja med anvisades 2 miljoner kronor under anslagsposten. Från och med 2001 höjdes anslagspostens storlek till drygt 9 miljoner kronor. Från år 2006 fick Kulturrådet ett regleringsbrev med färre anslagsposter. Medel för kultur i arbetslivet och medel till funktionshindrades tillgång till kultur samlades under samma anslagspost och Kulturrådet kunde därmed självt avgöra hur mycket av medlen som bör användas till respektive ändamål. År 2007 anvisade regeringen ett lägre belopp under anslagsposten, men Kulturrådet har valt att inte göra några förändringar i det belopp som avsatts för insatserna för att åstadkomma förbättrad tillgänglighet till kultur för personer med funktionshinder. En del av medlen har alla år använts för finansiering av de uppföljnings- och främjandeinsatser som varit nödvändiga vid Kulturrådet för att medlen skulle komma till effektiv användning.

Diagram 1. Bidragsfördelning 2000–2006. Antal ansökningar

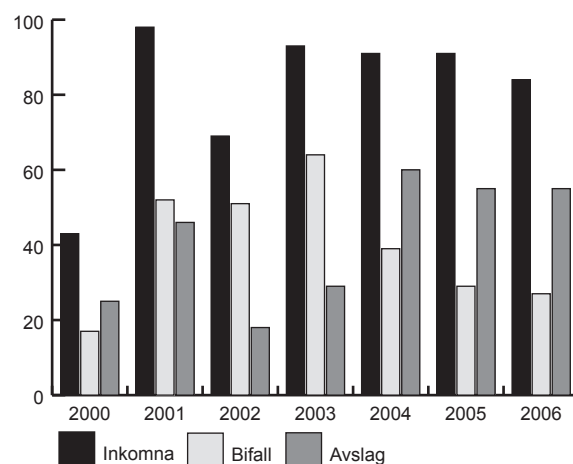
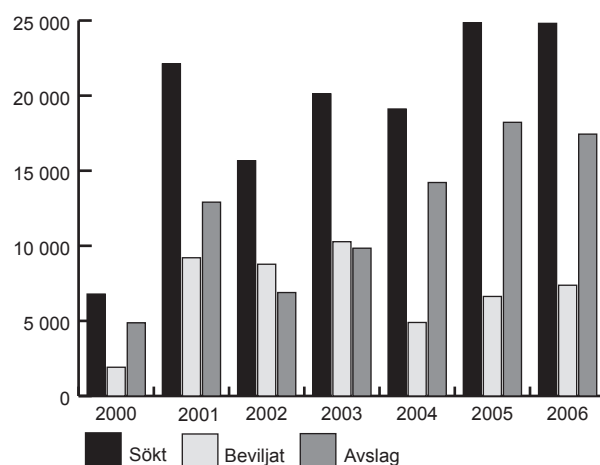

Diagram 2. Projektansökningar 2000–2006. Belopp (tkr)

År 2000 uppgick anslagsposten till 2 miljoner kronor. Fr.o.m. 2001 höjdes anslagspostens storlek till cirka 9 miljoner kronor. Antalet inkomna ansökningar har varit relativt konstant under perioden 2001–2002. Antalet beviljade bidrag har varit varierande, beroende på hur många större, mer kostnadskrävande och långsiktiga projekt som beviljats bidrag. Storleken på bidragen som söks varierar mycket, allt från mindre ansökningar på 25 000–30 000 kronor till större, fleråriga projekt på en eller ett par miljoner kronor. Exempel på sådana större projekt är Punktklubben för synskadade barn, Föreningen Share Music Sweden, Resursbibliotek för Döva och Audioindex.

Hur bidragsfördelningen ser ut ett visst år, beror också på om Kulturrådet har gjort särskilda informationsinsatser för att främja någon särskild del av kulturområdet

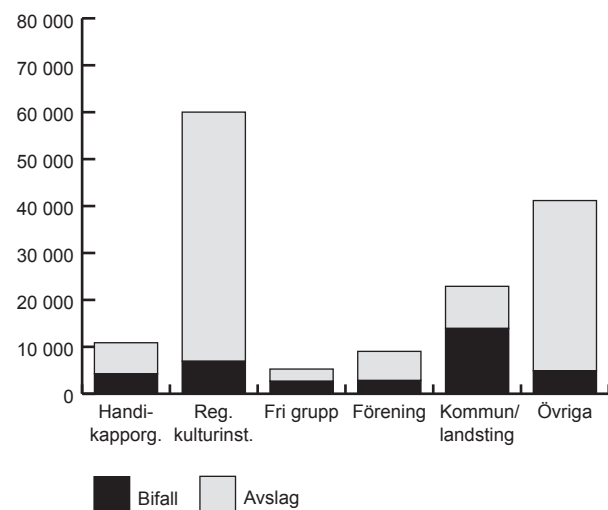
eller någon särskild insats, som t.ex. bemötandeutbildningar.

En iakttagelse som kan göras att ansökningarnas kvalitet har samband med genomförda informationsinsatser. För mer långsiktiga och strategiska effekter har det varit nödvändigt med täta kontakter och omfattande information.

4.3 Särskild studie av år 2003–2006

4.3.1 Mottagarna

Diagram 3. Sökande 2003–2006. Ansökt och beviljat belopp (tkr)

Samtliga ansökningar har delats in i sex olika kategorier efter sökande. Kategorierna är handikapporganisationer, regionala kulturinstitutioner, fria grupper, föreningar, kommuner/landsting och övriga sökande.

I kategorin övriga finns t.ex. studieförbund och folkhögskolor. Där återfinns också Sveriges Musik- och Kulturskoleråd (SMOK) som har fått medel för ett treårigt projekt som tog sikte på att införliva ett tillgänglighetsperspektiv i kultur- och musikskolornas ordinarie verksamhet. Även företag återfinns i kategorin, exempelvis stiftelsen Funka som arbetar med utveckling av webbplatser och E-centret som tillgängliggör webbplatser.

De föreningar som har sökt medel har framförallt varit kulturföreningar. Handikapporganisationerna har ansökt om förhållandevis lite medel ur anslagsposten, men det är samtidigt viktigt att konstatera att det ofta har förekommit att handikapporganisationerna varit involverade i de projekt som de andra kategorierna söker medel för.

Inom kategorin regionala institutioner finns de regionala teater-, dans- och musikinstitutionerna, de regionala museerna och länsbiblioteken. Det är gentemot dessa som Kulturrådet i första hand har gjort stora satsningar. Det finns också andra regionala aktörer som sökt medel

från Kulturrådet, exempelvis några sjukhus, dagcentra och rehabiliteringsverksamheter. Exempel på statliga kulturinstitutioner som har sökt och fått medel är Tekniska museet, Riksteatern och Musikmuseet. Dessa ingår i diagrammet i gruppen "Övriga sökande".

4.3.2 Bidragens fördelning på konst- och kulturområden

Som tidigare konstaterats satsade Kulturrådet framförallt i början av perioden på musei- och biblioteksområdena. Som framgår av diagrammet har också en stor del av medlen fördelats till teater-, dans- och musikområdet. Vi kan se att en stor del av dessa projekt har syftat till att möjliggöra barns och ungdomars eget skapande och tillgång till teater, dans och musik.

Diagram 4. Konstområden, bidragen 2003–2006. Antal ansökningar

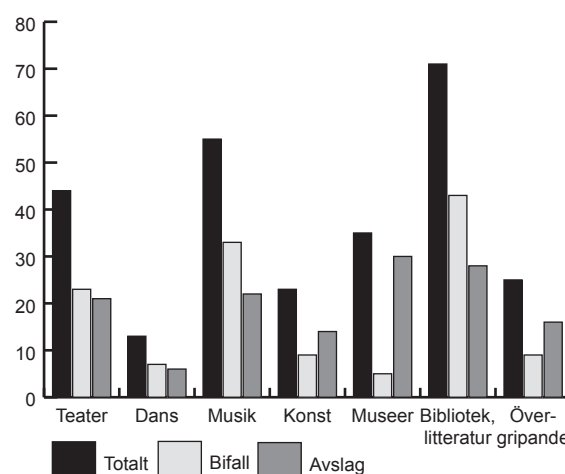
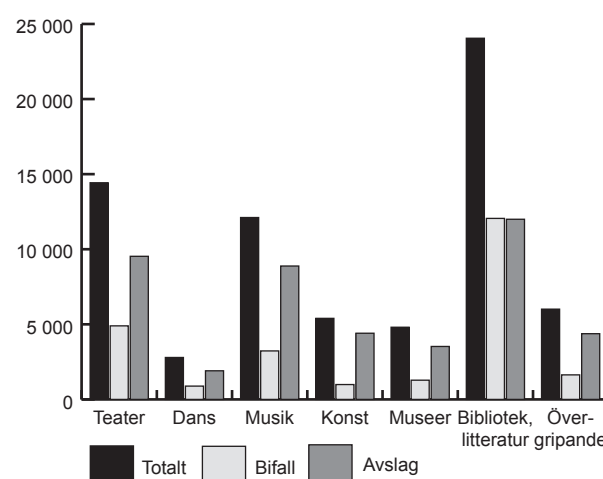
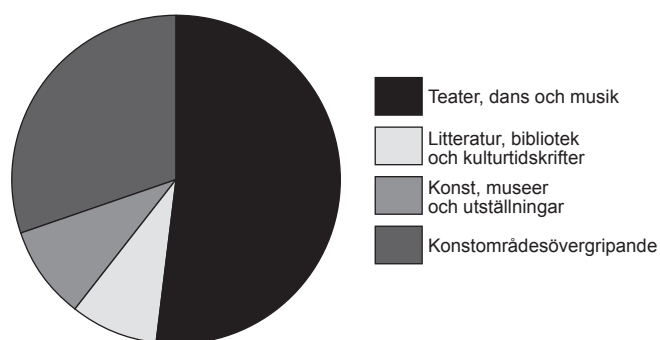

Diagram 5. Konstområden, bidragen 2003–2006. bifall och avslag (tkr)

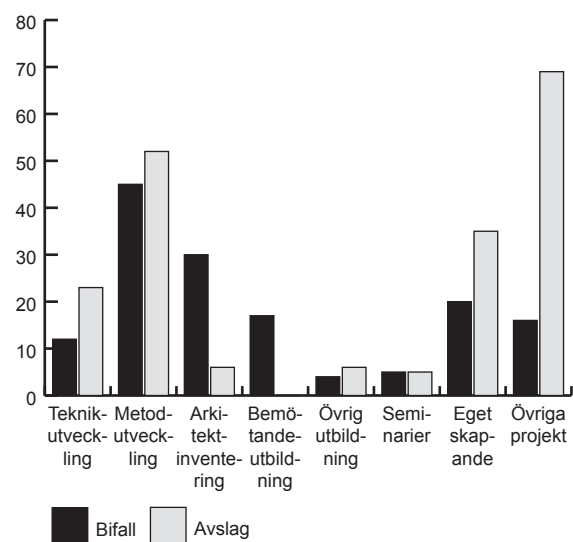
Det är inte lika många institutioner på scenkonstområdet som har sökt medel i jämförelse med hur det ser ut på musei- och biblioteksområdet. Istället har framförallt fria grupper och andra fria aktörer ansökt om medel till projekt. Det är viktigt att påminna sig om att scenkonstområdet utgör den ojämförligt största delen av Kulturrådets bidragsgivning, och därför borde andelen scenkonstprojekt proportionellt ha varit större.

Diagram 6. Proportionell fördelning av samtliga medel som Kulturrådet disponerar. Per konstområde (totalt 1,9 miljarder kr)

4.3.3 Typ av projekt

Diagram 7. Typ av projekt, bidragen 2003–2006. Bifall och avslag (antal)

I studien har vi delat in projekten i olika kategorier för att se vilken typ av projekt som sökt, men också vilken typ av projekt som beviljats respektive avslagits.

Eget skapande

Ett flertal ansökningar som kommit till Kulturrådet har avsett skapande hos personer med funktionshinder. En

stor del av dem har fått avslag, t.ex. de kommuner som har ansökt om medel till fritidsverksamhet för unga med funktionshinder. De har önskat att t.ex. bilda en teatergrupp, erbjuda en kontinuerlig plats för fritidsaktiviteter eller på andra sätt stimulera skapandet hos ungdomar med funktionshinder. Ett skäl till avslag har varit att Kulturrådet ansett att det varit verksamhet som självklart är viktig, men att dess syfte inte ryms inom ramen för Kulturrådets roll som nationell kulturpolitisk myndighet. Inte heller har ansökningar för produktionsmedel, som har kommit från enskilda konstnärer med funktionshinder, prioriterats. Det är Konstnärsnämnden som beviljar medel till enskilda konstnärer. Istället är det kulturprojekt med en tydlig professionell och konstnärlig inriktning, som har prioriterats. Kulturrådet har bedömt det som viktigt att personer med funktionshinder ges möjlighet att uttrycka sig konstnärligt. Har verksamheten dessutom varit på mer kontinuerlig bas eller haft turné inplanerad, så har det haft betydelse. Det finns flera exempel på detta, t.ex. Moomsteatern, Viksjöförsbaletten och Teater De Vill.

Teknikutveckling

Mellan åren 2003–2006 fortsatte Kulturrådets satsning på teknikutveckling. Kulturrådet beviljade medel till de flesta ansökningar som avsåg DAISY-teknik. Det är en teknik som är utvecklad för att underlätta för synskadade att strukturera informationen och förenkla läsningen. DAISY-formatet lagrar bild, text och ljud, som sedan kan distribueras via olika media, exempelvis CD-rom.

Även andra satsningar med utgångspunkt i digitala medier prioriterades och då framförallt webbplatser som erbjöd något nydanande. Verksamheter som önskat uppdatera eller utveckla hemsidan för personer med funktionshinder har däremot ofta fått avslag, då Kulturrådet har gjort bedömningen att det är initiativ som bör kunna ske inom ramen för det ordinarie arbetet. Exempel på nyskapande projekt som beviljats medel är Iller, en tidning för döva ungdomar på nätet, framtagande av Audioindex och spridning av MP3-böcker.

Inventeringar

En stor andel av medlen har gått till inventeringar, och då framförallt arkitektinventeringar. Som beskrivits ovan var detta en del av satsningen att alla offentliga byggnader ska vara tillgängliga år 2010. Kulturrådet gick ut och uppmanade kulturinstitutionerna att söka medel, vilket också har givit ett tydligt resultat. Mellan år 2003 och 2006 ansökte ett stort antal regionala institutioner om medel för att genomföra en arkitektinventering, och alla utom en beviljades medel till detta. Arkitektinven-

teringar genomfördes, och ofta innebar det att ett stort antal institutioner inventerades. Många av ansökningarna på biblioteksområdet kom till exempel ofta från ett bibliotek, men kunde röra mer än tio bibliotek, ett antal bokbussar och filialer.

Medel har däremot inte beviljats kulturinstitutionerna till de ombyggnadsinsatser som krävs efter inventeringen. En angelägen fråga blir därför huruvida de regionala och lokala huvudmännen har gått in med medel och sett till att ombyggnationerna har genomförts, eller om insatsen aldrig blev mer än en arkitektinventering finansierad av Kulturrådet. Kulturrådet har inget entydigt svar på detta, men avser att senare följa upp resultatet av inventeringarna och de medföljande åtgärdsplanerna.

Det finns också en annan typ av inventeringar som har inkommit till Kulturrådet. De rör inventeringar av webbplatser eller information. De har inte lika entydigt beviljats, utan tycks variera från fall till fall.

Bemötandeutbildning

Efter bemötandeutredningen *Lindqvists nia – nio vägar att utveckla bemötande* (SOU 1999.21) fick alla myndigheter i uppdrag att arbeta med bemötandefrågor. Som beskrivits ovan tog gruppen Pocketteatern fram en bemötandeutbildning anpassad för museisektorn. Tidigare hade Pocketteatern framgångsikt erbjudit bemötandeutbildning på biblioteksområdet. Kulturrådet gick även i detta fall brett ut och uppmanade kulturlivets aktörer att söka medel för att genomföra en bemötandeutbildning. Alla aktörer som sökte medel för bemötandeutbildningar beviljades bidrag. Dessa utbildningar har varit en prioriterad del av Kulturrådets strategi.

En intressant fråga är om bemötandeutbildningarna har ökat tillgängligheten till kultur för personer med funktionshinder. Av de redovisningar som inkommit till rådet har framkommit att utbildningarna har varit uppskattade, genom att de har bidragit med ny kunskap och ett förändrat förhållningssätt till personer med funktionshinder. Kulturrådet kan dock inte uttala sig om de långsiktiga effekterna av utbildningarna. Har fler personer med funktionshinder upplevt sig som bättre bemötta efter det att utbildningarna genomförts? Sådana frågeställningar kräver en helt annan typ av undersökning, eventuellt med en långsiktig forskningsansats. Det finns behov av att sätta in frågan i ett större perspektiv, genom att t.ex. göra kulturvaneundersökningar för att se hur vanorna ser ut hos personer med funktionshinder. På så sätt skulle man också kunna analysera vilka insatser som krävs framledes.

Metodutveckling

Inom ramen för medlen till kultur för personer med funktionshinder ryms projekt som kan kategoriseras som metodutveckling. Som framgår av diagrammet utgör de en stor del av ansökningarna. Det går dock inte att uttala sig generellt om vad de syftar till eller på vilket sätt de kan bidra till att öka tillgängligheten till kultur för personer med funktionshinder. Vissa är av nationell karaktär, andra har en lokal prägel. Vissa inriktar sig på personer med funktionshinder, deras skapande eller självkänsla medan andra tar sikte på strukturer i det omgivande samhället. Exempel på metodutvecklingsprojekt som beviljats medel har varit projekt inom musik- och biblioteksområdet som syftar till att öka tillgången till kultur för barn med funktionshinder och projekt som utvecklar deras tillgång till pedagogisk museiverksamhet. Även projekt som innehåller exempelvis en teaterföreställning eller en utställning, men också något mer, som ett seminarium eller dokumentation som sprider kunskap och fördjupar, har prioriterats. Däremot har ofta avslag givits till olika former av metodutveckling som framförallt tagit sikte på att öka kunskapen om och stärka självkänslan hos personer med funktionshinder.

Seminarier, övrig utbildning och övriga projekt

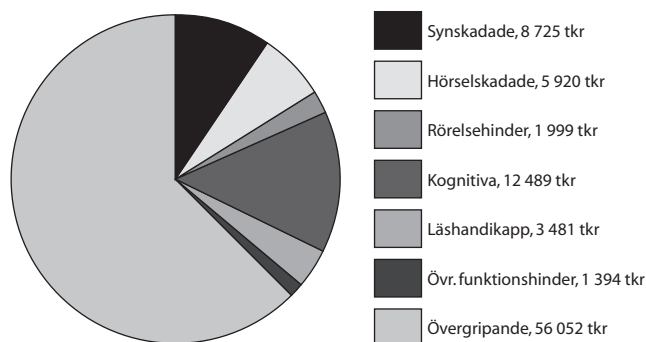
Det har genomförts ett stort antal seminarier och utbildningar som delar av bemötandeutbildningarna och arkitektinventeringar. Inom "Övriga projekt" ryms en mängd olika ansökningar. Ett exempel på ett "övrigt projekt" som beviljats medel är teaterhögskolornas ansökan om en förstudie för framtida skådespelarutbildning för döva.

4.3.4 Olika typer av funktionshinder

Statistiska centralbyrån (SCB) bedömer i sina levnadsvaneundersökningar att närmare 1,5 miljoner människor från 16 år och uppåt har nedsatt syn, hörsel och rörelseförmåga. Till detta kommer andra funktionsnedsättningar som allergi, afasi, diabetes, hjärt- eller lungsjukdomar, mag- och tarmsjukdomar eller psykiska besvär. I vårt undersökningsmaterial har vi delat in funktionshindren i åtta olika kategorier, där de största grupperna är synskadade, hörselskadade, rörelsehindrade och kognitiva funktionshinder.

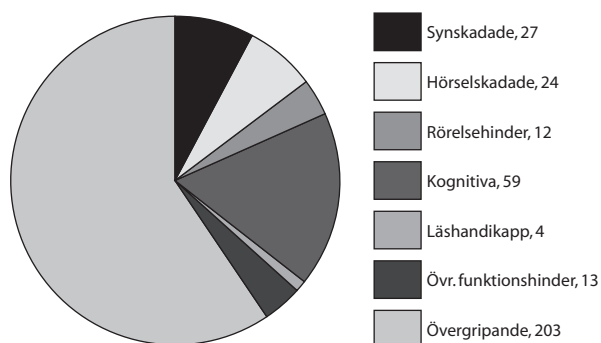
Av tabellen framgår hur bidragsansökningarna har fördelat sig på de olika typerna av funktionshinder samt övergripande ansatser.

Diagram 8. Kategorier av funktionshinder i bidragsansökningarna 2003–2006. Ansökt belopp (tkr)

Kommentar till diagrammet: Exempel på kognitiva funktionshinder är utvecklingsstörning, hjärnskador, autism, ADHD/DAMP, demenssjukdomar och psykiska funktionshinder.

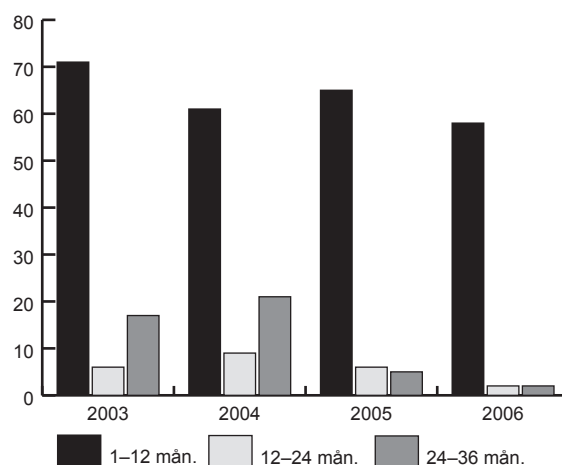
Diagram 9. Typ av funktionshinder, bidragen 2003–2006. Antal projektansökningar

Den största gruppen utgörs av övergripande projekt som riktat sig till alla typer av funktionshinder. Hit hör de omfattande projekt som handlar om bemötandebildningar, arkitektinventeringar, metodutveckling och teknikutveckling. Att stödja sådana projekt ligger i linje med begreppet Design för alla som innebär att man vid all planering och formgivning av produkter, byggnader, miljöer och IT-tjänster tar hänsyn till tillgänglighet och användbarhet för alla människor, så långt det över huvud taget är möjligt. Av diagrammet framgår också att stora andelar har gått till projekt för synskadade och hörselskadade. Hörselslingor och Punktklubben för synskadade barn är exempel på teknisk utveckling som underlättar tillgänglighet.

4.3.5 Projektens längd och varaktighet

Diagram 10. Projektens varaktighet, bidragen 2003 – 2006. Antal ansökningar

Som framgår av figuren har den största andelen av projekten varit kortare än ett år. Bland dessa återfinns prioriterade projekt såsom arkitektinventeringar och bemötandebildningar. Inom de längre tidsspännen finns mer omfattande projekt eller verksamheter som sträcker sig över flera år, t.ex. Resursbibliotek för Döva, Föreningen Share Music Sweden eller digitala museiguider. Dessa är exempel på bra projekt som Kulturrådet funnit intressanta och långsiktiga, och där Kulturrådets projektmedel varit viktiga för att komma igång. Dessa projekt behöver nu fasas över i reguljär verksamhet, så de kan få en långsiktig ekonomisk och organisatorisk lösning som gör att erfarenheterna kan komma fler delar av kultursektorn till godo.

4.3.6 Barn- och ungdomsperspektiv

Diagram 11. Projekt med barn- och ungdomsinriktning 2003–2006. Antal ansökningar

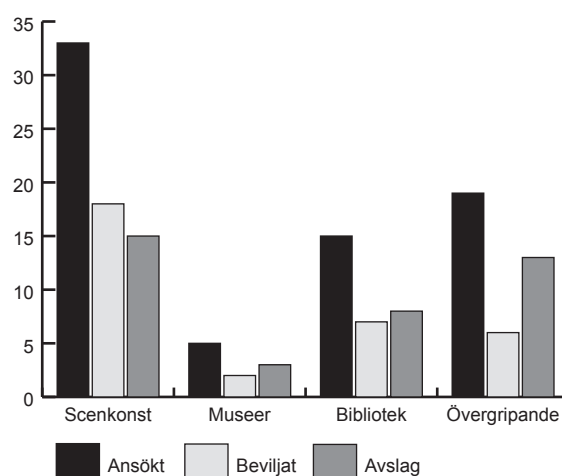
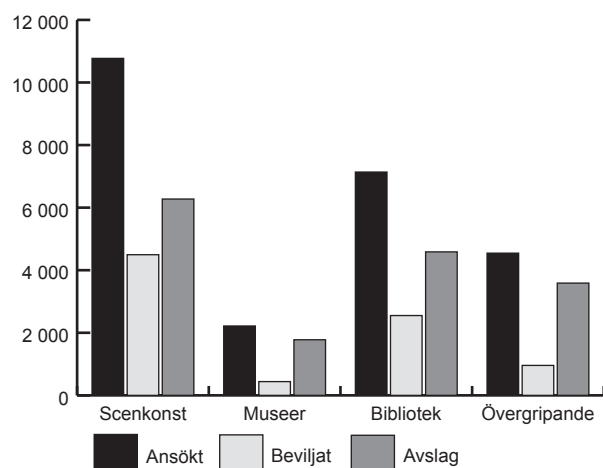

Diagram 12. Projekt med barn- och ungdomsinriktning 2003– 2006 (tkr)

Kulturrådet har en viktig uppgift att medverka till att de nyskapande projekt som startat under perioden får möjlighet att utvecklas och bli en del av den ordinarie kulturverksamheten runt om i landet. Kulturrådet måste därför också självt i ökad utsträckning integrera frågan i ordinarie bidragsgivning, kommunikation och kunskapsuppbyggnad för att nå ut till alla aktörer som berörs av frågan.

Tjugo procent av det totala antalet ansökningar utgörs av barn- och ungdomsprojekt. Som nämnts tidigare och som framgår av figuren är en stor del av barn- och ungdomsprojekten hemmahörande på scenkonstområdet. Många är projekt som syftar till att öka det egna utövan- det, t.ex. de cirkusverksamheter och cirkusläger som Cirkus Cirkör och Zin-Lit beviljats medel för. En viktig aktör för Kulturrådet under arbetet med fördelning av medlen är Allmänna arvsfonden, vars bidragsgivning riktar sig till barn och ungdomar samt personer med funktions- hinder. Arvsfondens medel ger barn och ungdomar med funktionshinder möjlighet till eget skapande.

4.3.7 Reflektioner

Utifrån kartläggningen kan konstateras att det är en stor andel regionala institutioner och aktörer i kulturlivet som sökt och erhållit medel. Detta får ses som en följd av det arbete som Kulturrådet riktat mot sektorn. Handikapporganisationerna har ofta ingått i utvecklingsar- betet på institutionerna (det var t.ex. ett krav vid arkitektin- venteringarna), vilket inte fullt ut framgår av statistiken. Behoven hos personer med funktionshinder måste styra utvecklingen och handikapporganisationerna är därvid viktiga kunskapsförmedlare.

Ambitionen är att fortsätta att arbeta för ett samhälle som är tillgängligt för alla. Det är viktigt att även i fort- sättningen garantera att den tekniska utvecklingen för att undanröja hinder fortskrider. Det måste dock betonas att insatserna inte bara får stanna vid det tekniska, det är minst lika viktigt att fortsätta att fördjupa kunskaperna och metoderna om bemötande, attityder och förhåll- ningssätt. Kulturrådet kan i rollen som sektorsmyndig- het driva på en sådan utveckling och underlätta att kun- skapen om den sprids.

5 SLUTSATSER OCH FÖRSLAG

De särskilda medel som Kulturrådet har haft till sitt förfogande har möjliggjort för Kulturrådet att genomföra informationsinsatser och fördela medel till teknikutveckling, arkitektinventeringar, bemötandebildningar, eget skapande samt metodutveckling.

I sektorsansvaret ligger att Kulturrådet ska samordna, stödja och driva på andra aktörer inom kulturområdet. Detta sker främst genom dialog, samverkan och informationsinsatser av olika slag. Större resurser behövs emellertid för resultatstyrning, uppföljning och utvärdering av kultursektorns insatser för att nå de handikappolitiska målen, att tillgängliggöra kulturen för personer med funktionshinder. Det behövs därtill medel för att garantera att personer med funktionshinder får möjlighet till eget skapande. Kulturrådet föreslår därför att de särskilda medel som myndigheten förfogar över för det handikappolitiska arbetet, dels förs över till Kulturrådets förvaltningsanslag och dels till anslaget för fria teater-, dans- och musikgrupper där tillförda medel bör öronmärkas för ändamålet.

5.1 Ny fas i arbetet

Utgångspunkten för Kulturrådets arbete är att alla människor i hela landet har rätt till kultur av hög kvalitet. Syftet med FN:s konvention 2006 om mänskliga rättigheter för människor med funktionshinder är att se till att människor med funktionshinder kan åtnjuta sina mänskliga rättigheter fullt ut och på lika villkor som andra. Här fastläs också de principer som ska vara vägledande för tolkningen av konventionen, såsom rätten till deltagande i alla samhällsområden och processer, mänsklig värdighet, självbestämmande, självständighet, respekt för skillnader människor emellan, lika möjligheter och icke-diskriminering, jämlikhet mellan män och kvinnor samt tillgänglighet.

Det pågår ett omfattande och inspirerande arbete för att öka tillgängligheten till kulturen, men det går ändå alltför långsamt och ambitionsnivån måste öka. Kulturrådets roll som pådrivare och inspiratör kräver att en flexiblare användning av de tillgängliga medlen blir möjlig. Som en del i sektorsansvaret arbetar Kulturrådet med att sprida information till kulturlivets aktörer. Det är ett arbete som myndigheten har funnit mycket framgångsrikt och därför vill intensifiera. Kulturrådet ser därtill stora uppföljnings- och utvärderingsbehov. Kulturrådet föreslår därför att projektmedlen successivt överförs till andra anslag fram till 2010. Den största delen bör föras över till Kulturrådets förvaltningsanslag och användas

till att förstärka sektorsansvaret och möjliggöra insatser inom ramen för uppdraget när det gäller kommunikation, information, utvärdering och uppföljning. Inom statsförvaltningen pågår ett arbete som syftar till bättre och effektivare uppföljning och utvärdering. Också inom detta område behövs förstärkta resurser för att driva på arbetet med förbättrad tillgänglighet till kultur. Genom den ökade kunskapen om mål, resultat och utveckling kan tillgänglighetsperspektivet bättre integreras i Kulturrådets totala, samlade bidragsverksamhet och på ett mer naturligt sätt bli en integrerad del av den ordinarie verksamheten i kulturlivet.

Kulturrådet har i budgetunderlaget för 2008–2010 tagit upp att Kulturrådet behöver kunna öka sina insatser för kunskapsuppbyggnad och forskning inom det kulturpolitiska området så att det finns relevanta underlag för beslut. Inom området tillgänglighet för personer med funktionshinder finns ett stort sådant behov. Kulturlivets insatser måste följas upp och utvärderas på ett bättre och mer kontinuerligt sätt än idag. Det kan också vara aktuellt att se över villkoren för de bidrag Kulturrådet disponerar för kulturverksamhet, utifrån ett tillgänglighetsperspektiv. Därmed kan ansvars- och finansieringsprincipen implementeras på ett naturligare sätt, och sektorsansvaret breddas och fördjupas.

Av de medel Kulturrådet har till förfogande för att främja tillgången till kultur för personer med funktionshinder fördelas idag huvuddelen till projekt, men medel avsätts också för Kulturrådets administrationskostnader och informationskostnader för bidragsgivningen. Att informationsinsatserna varit så stora under perioden då medlen funnits att tillgå har varit en väsentlig framgångsfaktor. Flera intervjurespondenter har tagit upp vikten av att Kulturrådet i sin roll som nationell kulturmyndighet är ute och informerar om på vilket sätt det går att arbeta och utveckla tillgången till kultur för personer med funktionshinder. Det finns tydliga behov av kontinuerlig dialog och information från Kulturrådet. Ett syfte med dialogerna är att se till att handlingsplaner upprättas för att säkerställa tillgängligheten till information, lokaler och verksamhet. Återrapporteringskraven till kulturinstitutionerna har förtydligats för att bättre, mer systematiskt, kunna följa upp verksamheten. Ytterligare insatser behövs dock för att förbättra underlagen.

5.2 Utvärdering för utveckling

För att få ökad långsiktighet, resultatorientering och en helhetssyn på verksamhet och ekonomi inom de konst-

och kulturområden Kulturrådet ansvarar för, behöver rådet öka och förbättra användningen av utvärderingar. Kulturrådets uppgifter och ansvar har också nära kopplingar till andra politikområden än det kulturpolitiska. Ett exempel på detta är Kulturrådets uppdrag inom det handikappolitiska området när det gäller funktionshindrades tillgång till kultur. Men här rör sig Kulturrådet också inom det folkhälsopolitiska området och socialpolitiken. Kulturrådet har kommit relativt långt när det gäller styrning och redovisning inom de områden och verksamheter Kulturrådet ansvarar för, men det finns behov av att fokusera mer på effekterna av de insatser Kulturrådet gör. Effekttutvärderingar är en viktig faktor för att öka effektiviteten av gjorda insatser och kan användas som underlag för beslut om åtgärder som behövs för att målen för verksamheten kan nås på ett bättre sätt.

En utgångspunkt för ett systematiskt utvecklingsarbete är tillgången till data. Som sektorsansvarig myndighet lämnar Kulturrådet redovisningar av olika slag till Handisam. Bland annat har Kulturrådet till Handisam redovisat en inventering av kunskap om befintlig data och statistik, som på sikt kan omvandlas till indikatorer som möjliggör att mäta utvecklingen på handikappområdet. I inventeringen konstaterades att Kulturrådet har vissa befintliga data och statistik. I syfte att mäta befolkningens kulturvanor och deltagande i kulturlivet samlar Kulturrådet t.ex. på olika sätt in data dels genom egen statistikinsamling, dels genom att vissa frågor om kulturvanor ställs inom ramen för undersökningar som görs av andra myndigheter och organisationer. Som regel ställs i dessa undersökningar inga frågor om bakgrundsfaktorer som t.ex. funktionshinder. Kulturrådet kan därmed inte på ett tillförlitligt sätt mäta effekterna av gjorda insatser, i vilken omfattning deltagandet i kulturlivet ökar när det gäller personer med funktionshinder. Kulturrådet ser stora behov av att åtgärda detta.

5.3 Projektmedlens betydelse

Ett viktigt verktyg i förändrings- eller utvecklingsarbete utgörs ofta av särskilt tilldelade projektmedel, för längre eller kortare tid. Projektmedlen har ofta stor betydelse för att nya verksamheter ska kunna initieras, utvecklingsinsatser genomföras eller för att nya verksamhetsformer ska kunna utvecklas. Projektfinansieringens baksida är att det ofta uppstår svårigheter när projektet ska fasas in i den ordinarie verksamheten och budgeten.

Det är ingen tvekan att de särskilda medel som Kulturrådet har fördelat har haft stor betydelse för att driva arbetet framåt. Av de intervjuer som genomförts inför denna rapport framgår att flera av de genomförda arktinventeringarna och bemötandebildningarna inte

skulle ha blivit av om Kulturrådet inte gått in med medel. Medlen har lett till ökad tillgänglighet då de möjliggjort teknisk utveckling och metodutveckling.

När det gäller eget skapande är bilden mer komplex. De utövare som håller en hög konstnärlig nivå har beviljats medel, och Kulturrådet har på så sätt kunnat bidra till utveckling på området. Men det är också värt att notera att många ansökningar om eget skapande har avslagits, då de bedömts vara av alltför lokal karaktär.

5.4 Ansvaret för att verksamheten görs tillgänglig

Att fortsätta att fördela projektmedel har risker. På samma sätt som medlen hittills har verkat dynamiskt och bidragit till att få fart på projekt som inte annars hade kommit igång på grund av bristande finansiellt utrymme, så kan projektmedel i längden upplevas som sidoordnade och göra att frågan om tillgång till kultur för personer med funktionshinder hamnar långt ned på prioriteringslistan. Projekten övergår kanske aldrig till att bli en del av den ordinarie verksamheten, och riskerar därmed att upphöra när projekttiden är slut.

För att en verksamhet ska bli tillgänglig och förbli tillgänglig är det viktigt att arbetet struktureras så att tillgänglighetsaspekten inte faller bort. Ett framgångsrikt arbete med att identifiera och undanröja hinder för personer med funktionshinder är att handikapperspektivet är en integrerad del i kulturinstitutionernas och kulturorganisationernas beslutsprocesser och i utformningen av verksamheten. Handikapperspektivet måste integreras i hela organisationen, så att alla anställda har med tillgänglighetsperspektivet i sina arbetsuppgifter. Nyckelpersoner bör utses som har ett ansvar för att planera och bevaka tillgängligheten inom olika områden – som information, lokaler och verksamhet – och för att ta fram handlingsplaner. Dessutom behövs personer som ansvarar för att samordna arbetet. Kulturinstitutionens eller kulturorganisationens chef/ledare är ytterst ansvarig för att verksamheten ska bli tillgänglig. I detta arbete kan Kulturrådet göra en stor insats i sin roll som sektorsmyndighet genom t.ex. kunskapsspridning, utvärdering och uppföljning. Kulturrådets regionala dialoger är också bra forum för att diskutera frågan med ansvariga huvudmän.

Det är viktigt att lösningar kan göras så generella som möjligt. "Design för alla" är ett begrepp i handikappolitiken som innebär att man vid all planering och formgivning av produkter, byggnader, miljöer och IT-tjänster tar hänsyn till tillgänglighet och användbarhet för alla människor, så långt det över huvud taget är möjligt. Kulturrådet menar att ett sådant arbete måste få mer genomslag i kultursektorn, inom alla konst- och kulturområden. Förhoppningen är att en omdisposition av medel från

särskilt anslag till Kulturrådets förvaltningsanslag kan bidra till en sådan utveckling. Det finns dock ett område som bör bli föremål för särskilda insatser de närmaste åren – scenkonstområdet.

5.5 Intensifiera insatser på scenkonstområdet fram till 2010

Den successiva övergången till ökad uppföljning, utvärdering, information och kommunikation innebär också att en ökad fokusering bör ske vid val av projekt fram till 2010. På scenkonstområdet finns stora behov att lösa. En betydande del av medlen och informationsinsatserna har hittills gått till biblioteks- och museiområdet. På scenkonstområdet behöver den tekniska och fysiska tillgängligheten bli större, men även bemötande och attityder förbättras. Information och ekonomiskt stöd kan bidra till att få igång en långsiktig förändring. Kulturrådet avser därför att under återstoden av 2007 prioritera scenkonstområdet när det gäller ansökningar om projektmedel, men också göra riktade informationsinsatser.

Scenkonstområdet saknar personalkategorier mot-

svarande de konsulenter som arbetar med tillgänglighet inom biblioteksområdet eller de pedagoger som inom museiområdet svarar för att verksamheten blir tillgänglig också för personer med funktionsnedsättningar. Närmaste motsvarighet torde finnas bland dem som ansvarar för scenkonstområdets publikarbete.

Det är svårt för nya grupper och andra aktörer att komma ifråga för ordinarie medel för fria teater-, dans- och musikgrupper. Vi kan konstatera att de särskilda medlen har gjort det möjligt för personer med funktionshinder att utveckla sin konst, och då särskilt scenkonst. Trots den höga kvaliteten som dessa grupper besitter, finns inga garantier för att de framöver kan få ekonomiskt stöd ur de ordinarie medel Kulturrådet disponerar inom scenkonstområdet, eftersom konkurrensen är stor inom de reguljära stödordningarna. En framkomlig väg skulle vara att föra över en del av medlen från den anslagspost Kulturrådet idag disponerar för att tillgängliggöra kulturen för personer med funktionshinder till den anslagspost som disponeras för fria grupper inom scenkonstområdet och där öronmärka dem.